

<https://doi.org/10.70728/a.series.ijt.v08.i09.009>

HIKOYA QILISH (STORITELLING) AMALIYOTINING TARIXIY EVOLYUTSIYASI: IBTIDOIY DAVRDAN RAQAMLI MADANIYATGACHA

Muminov Erkin Nematjonovich

Farg‘ona davlat universiteti,

Strategik rivojlanish va xalqaro reytinglar bilan ishlash bo‘limi mutaxassisi

Elektron pochta: muminov132@mail.ru

Telefon: +998942537578

Annotatsiya. Maqolada hikoya qilish (storitelling) amaliyotining insoniyat tarixi davomida – ibtidoiy jamoa tuzumidagi og‘zaki an‘analardan tortib, qadimgi Sharq va antik dunyo yozma madaniyati, o‘rta asrlar yilnomachiligi va sayohatnomachiligi, bosma davri hamda zamonaviy raqamli formatlarga – bosib o‘tgan tarixiy evolyutsiyasi ijtimoiy-madaniy tarix nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. «Hikoya», «narrativ» va «storitelling» tushunchalari tarixiy-falsafiy nuqtai nazardan farqlanadi, ularning tarixiy shakllari va tipologiyasi tizimlashtiriladi. Har bir tarixiy bosqichda hikoya qilish amaliyoti jamoaviy xotirani saqlash, ijtimoiy tajribani avlodlarga uzatish va jamoa o‘ziga xosligini mustahkamlash vazifasini qanday bajarganligi ko‘rsatiladi. Tadqiqot yakunida ushbu qadimiy mexanizmning zamonaviy kommunikativ amaliyotlarda, jumladan hududlar va brendlar haqidagi zamonaviy narrativlarda davom etayotgani qisqacha ta’kidlanadi. Maqola madaniyat tarixi va kommunikatsiya tarixi fanlari uchun ilmiy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: storitelling; hikoya qilish tarixi; og‘zaki an‘ana; madaniyat tarixi; kommunikatsiya tarixi; narrativ; jamoaviy xotira; Buyuk ipak yo‘li; bosma davri; raqamli storitelling.

Аннотация. В статье с позиций социально-культурной истории анализируется историческая эволюция практики сторителлинга на протяжении истории человечества – от устных традиций первобытной эпохи через письменную культуру древнего Востока и античности, средневековое летописание и травелоги, эпоху книгопечатания вплоть до современных цифровых форматов. Понятия «история», «нarrativ» и «сторителлинг» разграничиваются с историко-философской точки зрения, систематизируются их исторические формы и типология. Показано, как на каждом историческом этапе практика сторителлинга выполняла функцию сохранения коллективной памяти, передачи социального опыта и укрепления идентичности сообщества. В заключение кратко отмечается, что этот древний механизм продолжает существовать в современных коммуникативных практиках, в том числе в нарративах о

территориях и брендах. Статья имеет научное значение для истории культуры и истории коммуникации.

Ключевые слова: сторителлинг; история сторителлинга; устная традиция; история культуры; история коммуникации; нарратив; коллективная память; Великий шёлковый путь; эпоха книгопечатания; цифровой сторителлинг.

Abstract. The article analyzes, from the perspective of socio-cultural history, the historical evolution of storytelling practice throughout human history — from the oral traditions of prehistoric society, through the written culture of the ancient East and antiquity, medieval chronicles and travelogues, the age of print, up to contemporary digital formats. The concepts of story, narrative, and storytelling are distinguished from a historical-philosophical standpoint, and their historical forms and typology are systematized. It is shown how, at each historical stage, storytelling practice performed the function of preserving collective memory, transmitting social experience, and reinforcing community identity. The study concludes by briefly noting that this ancient mechanism continues in contemporary communicative practices, including narratives about territories and brands. The article is of scholarly relevance to the history of culture and the history of communication.

Key words: storytelling; history of storytelling; oral tradition; history of culture; history of communication; narrative; collective memory; Great Silk Road; age of print; digital storytelling.

KIRISH. Insoniyat tarixining barcha bosqichlarida hikoya qilish jamoalarning o‘z-o‘zini anglashi, tajribasini avlodlarga uzatishi va dunyoni tushunishi uchun asosiy vositalardan biri bo‘lib xizmat qilgan. G‘or devorlariga chizilgan rasmlardan tortib, bugungi raqamli media formatlarigacha bo‘lgan uzoq tarixiy yo‘lda hikoya qilish amaliyoti insoniyat madaniyati tarixining ajralmas qismi sifatida rivojlanib kelgan. Shu bois storitellingning tarixiy evolyutsiyasini o‘rganish nafaqat kommunikatsiya nazariyasi, balki madaniyat tarixi va ijtimoiy tarix fanlari uchun ham muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, ko‘plab mavjud ishlarda storitelling asosan zamonaviy marketing yoki jurnalistika vositasi sifatida o‘rganiladi, uning insoniyat tarixi davomida bosib o‘tgan uzoq va murakkab evolyutsion yo‘li esa yetarlicha tizimli tarzda tahlil qilinmagan. Tarixiy-madaniy yondashuv hikoya qilish amaliyotining har bir tarixiy davrda qanday ijtimoiy-madaniy vazifalarni bajarganini, uning texnologik va ijtimoiy sharoitlarga qanday moslashib borganini chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Tadqiqotning maqsadi – insoniyat tarixi davomida hikoya qilish amaliyotining tarixiy evolyutsiya bosqichlarini aniqlash va tizimlashtirish, uning har bir tarixiy davrdagi ijtimoiy-madaniy vazifasini ochib berishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: ibtidoiy davrdan hozirgi kungacha bo‘lgan tarixiy evolyutsiyani bosqichma-bosqich davrlashtirib tahlil qilish; «storitelling», «narrativ» va «hikoya» tushunchalarining o‘zaro nisbatini tarixiy-falsafiy nuqtai nazardan aniqlashtirish; hikoya qilishning tarixiy shakllari va turlarini tizimlashtirish; ushbu qadimiy mexanizmning zamonaviy kommunikativ amaliyotlarga ta’sirini qisqacha ko‘rsatib berish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Maqolaning metodologik asosini tarixshunoslik, madaniyatshunoslik va kommunikatsiya nazariyasi vositalarini birlashtirgan kompleks fanlararo yondashuv tashkil etadi.

Storitellingning evolyutsiyasini – ibtidoiy jamoa tuzumidagi og‘zaki an‘ana va g‘or rasmlaridan tortib, qadimgi Sharq va antik dunyo yozma madaniyati, o‘rta asrlar yilnomachiligi orqali, bosma va raqamli hamda transmediyali formatlargacha – ko‘rib chiqishda tarixiy-genetik va davrlashtirish (periodizatsiya) metodlari qo‘llanildi; bu esa hikoya qilish amaliyotlarining tarixiy davomiyligini va ularning har bir tarixiy epoxaning texnologik hamda ijtimoiy-madaniy sharoitlariga moslashuvini bosqichma-bosqich aniqlash imkonini berdi.

«Hikoya», «narrativ» va «storitelling» tushunchalarini farqlash uchun turli tadqiqotchilar (B. X. Smit [14], V. S. Varakin [16], V. Ong [12], E. Xevlok [7] va boshqalar) tomonidan berilgan ta‘riflarni, shu jumladan og‘zakilik va yozuv nazariyasiga oid tarixiy-falsafiy qarashlarni qiyoslashga asoslangan tushunchaviy (terminologik) tahlil metodidan foydalanildi.

Storitelling shakllari va turlarini ifoda usuli (og‘zaki, yozma, multimediali) hamda ularning tarixiy taraqqiyot bosqichlariga muvofiq tizimlashtirishda tipologik va qiyosiy-tarixiy metodlar qo‘llanildi.

Shu bilan birga, tarixiy manbalarni va nazariy adabiyotlarni tahlil qilish, sintez qilish va umumlashtirish kabi umumiy ilmiy metodlar qo‘llanildi; bu esa storitelling haqidagi tarqoq ilmiy va tarixiy tasavvurlarni yagona tarixiy-nazariy asosga birlashtirish imkonini berdi.

Tadqiqotning empirik bazasini ushbu mavzuga oid ilmiy nashrlar va tarixiy-madaniyatshunoslik adabiyoti tashkil etdi.

NATIJALAR**Storitellingning tarixiy evolyutsiyasi: bosqichma-bosqich rivojlanish**

Hikoya qilish qobiliyati insoniyatga qadim zamonlardan beri hamroh bo‘lib kelgan va jamoaning o‘zligi, urf-odatlar va o‘z ajdodlariga bo‘lgan munosabatini mustahkamlovchi jamoaviy xotirani saqlash va uzatish vazifasini bajargan. Ibtidoiy jamoa davrida og‘zaki hikoyachilar shunchaki axborot tashuvchilar emas, balki madaniy merosning saqlovchilari bo‘lgan: afsona va rivoyatlarda jamoaning e‘tiqodlari, urf-odatlar, ajdodlari va yashagan yerlariga bo‘lgan munosabati mustahkamlangan [4; 12].

Ibtidoiy va qadimgi davr. Hikoya qilish amaliyotining eng qadimgi dalillaridan biri – Fransiyadagi Shove g‘oridagi taxminan 30–32 ming yillik hayvonlar va tabiat hodisalarini tasvirllovchi g‘or rasmlaridir; tadqiqotchilarning fikricha, bunday rasmlar nafaqat estetik, balki jamoaviy bilim va tajribani uzatish vazifasini ham bajargan. Miloddan avvalgi 3000-yillar atrofida Misrda ierogliflar tizimi shakllandi – bu tasvir va belgini hikoyalarni yetkazish uchun birlashtirgan yozuvning eng qadimgi ma‘lum shakli edi. Yozma hikoyachilikning eng qadimgi namunasi sifatida Shumerda shakllangan «Gilgamish dostoni» tan olinadi; og‘zaki an‘ana Gomerning «Iliada» asari asosida ham yotadi, u esa Troya va Gretsiya haqidagi jamoaviy xotirani asrlar osha saqlab kelgan [4; 8].

Antik davr va tarixnavislik. Qadimgi Yunoniston va Rimda hikoya qilish an‘anasi tarixnavislik janriga aylandi. Gerodotning «Tarix» asari ko‘plab zamonaviy tadqiqotchilar tomonidan nafaqat ilk tarixiy asar, balki turli xalqlar haqidagi ilk sistemali «etnogeografik hikoyalar» to‘plami sifatida ham baholanadi: u O‘rta yer dengizi va Sharq mamlakatlarining o‘ziga xosligini, urf-odatlarini va afsonaviy tarixini tasvirlab, keyingi avlodlarda bu xalqlar haqidagi tasavvurni shakllantirgan [8]. Xuddi shunday, Buyuk ipak yo‘li orqali Sharq va G‘arb o‘rtasida savdogarlar, elchilar va sayohatchilar tomonidan tarqatilgan hikoyalar O‘rta Osiyo shaharlari haqidagi tasavvurlarni asrlar osha shakllantirib kelgan [1; 5].

O‘rta asrlar. O‘rta asrlarda hikoya qilish amaliyoti yilnomachilik, avliyolar hayoti haqidagi hikoyalar (jitiylar) hamda sayohatnomalar (safarnoma) shaklida davom etdi. Ibn Battuta va Marko Polo kabi sayohatchilarning yozma xotiralari o‘zlari tashrif buyurgan hududlar haqidagi tasavvurlarni Yevropa va Osiyoning boshqa mintaqalariga yetkazgan birinchi «sayohat-storitelling» namunalari hisoblanadi [4].

Bosma davr. XV asrda Iogann Gutenberg tomonidan bosmaxonaning ixtiro qilinishi hikoyalarni keng auditoriyaga ochiq qildi va yangi adabiy janrlarning, jumladan geografik tavsiflar va tarixiy risolalarning paydo bo‘lishini rag‘batlantirdi.

Sanoat va ommaviy media davri. XIX–XX asrlarda gazetalar, keyinchalik radio, kino va televidenie hikoya qilish amaliyotining yangi bosqichini boshladi. Internetning tarqalishi bilan storitelling har bir foydalanuvchi uchun yaratish va nashr etish imkoniyatiga ega bo‘lgan interaktiv, raqamli shaklga ega bo‘ldi. Storitellingning tarixiy evolyutsiyasini umuman quyidagi formatlar ketma-ketligi sifatida tasvirlash mumkin: g‘or rasmlari → og‘zaki nutq → ierogliflar va mixxat yozuvi → qo‘lyozma → bosma nashr → gazeta va radio → kino va televidenie → internet va raqamli media [4; 12].

Zamonaviy raqamli bosqich. Bugungi kunda raqamli storitelling audio- va videopodkastlar, interaktiv va 3D-grafika shakllarida amalga oshiriladi. «The Fantastic Flying Books of Mr. Morris Lessmore» (2011) interaktiv bolalar ilovasi hamda «The New York Times» nashrining «Snow Fall» (2012) multimedia loyihasi zamonaviy raqamli bosqichni boshlab bergan misollar sifatida e‘tirof etiladi. Har ikkala misol umumiy tendensiyaning namoyishi etadi: zamonaviy storitelling media matnini shunchaki illyustratsiya qilib qolmay, hikoyaga sho‘ng‘ishni o‘quvchining mustaqil tajribasiga aylantiradi [11, 15].

Shunday qilib, storitellingning ming yillar davomida bosqichma-bosqich kechgan rivojlanish tarixiy mantig‘i – g‘or rasmlaridan va ibtidoiy afsonalardan tortib, antik tarixnavislik, o‘rta asr sayohatnomalari, bosma nashrlar orqali shaxsiylashtirilgan raqamli tajribaga qadar – insoniyat madaniyati tarixining uzluksiz va izchil bir jarayoni ekanligini ko‘rsatadi.

Tushunchalar apparati: storitelling, narrativ, hikoya – tarixiy nuqtai nazardan

«Storitelling» atamasi (ingl. storytelling – hikoya qilish) hikoyalarni aytib berish san‘atini anglatadi, biroq bu san‘atning o‘zi atamaga qaraganda ancha qadimiyydir: u yozuvdan oldingi davrlarda, faqat og‘zaki shaklda mavjud bo‘lgan. Amerika Milliy Storitelling Tarmog‘i uni so‘z va harakatlar yordamida axborot yetkazish va tinglovchi tasavvurini uyg‘otishga xizmat qiluvchi interaktiv san‘at turi sifatida ta’riflaydi [11]. V. S. Varakin storitellingni so‘z, tovush va tasvir vositalari orqali hissiyot va ma’nolarni yetkazish

san'ati sifatida ko'rib chiqadi va unga xos bo'lgan improvizatsiya elementlarini – hikoyachining verbal va noverbal imo-ishoralarini – qayd etadi [16]. Filolog V. Ong va E. Xevlok o'zlarining og'zakilik nazariyasiga bag'ishlangan tarixiy-falsafiy tadqiqotlarida yozuvga bo'lgan («ibtidoiy og'zaki», primary orality) jamiyatlarda xotira va bilimning aynan hikoyalar orqali – formulali iboralar, takrorlar va ritmika yordamida – saqlanganini ko'rsatadilar; bu esa hikoya qilishning nafaqat estetik, balki jamoaviy tarixiy xotirani institutsionallashtirish vazifasini ham bajarganini isbotlaydi [7; 12].

Yaqin tushunchalarni farqlash uchun uch toifani ajratish maqsadga muvofiq:

- hikoya – qahramonlar ishtirokidagi va syujetni tashkil etuvchi voqealar ketma-ketligi; u to'qima yoki real, jumladan tarixiy faktlarga asoslangan bo'lishi mumkin va hikoyaning mazmuniy asosi bo'lib xizmat qiladi;
- narrativ – hikoyani yetkazish usuli: nuqtai nazar, bayon strategiyasi, tuzilma va hikoyani auditoriyaga yetkazishning boshqa usullari. B. X. Smitning ta'rifiga ko'ra, narrativ – bir kishi tomonidan boshqasiga yetkazilgan sodir bo'lgan voqea haqidagi hikoyadir; uning asosiy xususiyati – hikoyachining shaxsiy qarashlari va idrokini aks ettiruvchi subyektivlikdir, bu esa xuddi qadimgi yilnomachi yoki sayohatchining o'z zamondoshlariga voqealar haqida so'zlab berishiga o'xshaydi [14];
- storitelling – jarayonning o'zi, tinglovchi bilan hissiy bog'lanish o'rnatish uchun nutq, ohang, imo-ishora va boshqa kommunikativ vositalardan foydalangan holda auditoriyaga hikoya aytib berish harakatidir; tarixan bu harakat qabila oqsoqolining olov atrofidagi hikoyasidan tortib, zamonaviy videobloggerning raqamli platformadagi chiqishigacha bo'lgan uzluksiz zanjirni tashkil etadi.

Boshqacha aytganda, hikoya – mazmun, narrativ – uni taqdim etish usuli, storitelling esa – uni yetkazish bo'yicha kommunikativ harakatdir. B. X. Smit hikoyani qiziqarli qiladigan to'rt komponentni ajratadi: xabar (axloqiy xulosa yoki natija), ziddiyat (qahramonlar yengib o'tadigan qiyinchilik), qahramonlar (auditoriya o'zini ular bilan taqqoslaydigan) va syujet (voqealar rivojlanadigan kontekst) [14]. Aynan shu komponentlar tarixiy naql an'alarining ko'p asrlik shakllarida ham kuzatiladi.

Storitellingning tarixiy tipologiyasi va shakllari

Ifoda usuliga ko'ra og'zaki, yozma va multimediali (raqamli) storitelling ajratiladi; bu uch shakl aynan tarixiy ketma-ketlikda – avval og'zaki, so'ng yozma, nihoyat raqamli – vujudga kelgan va bir-birini butunlay siqib chiqarmagan, balki qatlamlanib qo'shilib borgan. Multimediali storitelling doirasida kross-media format hamda G. Jenkins tomonidan 2000-yillar boshida taklif qilingan transmedia storitelling tushunchasi farqlanadi; unda yagona hikoya bir nechta mustaqil, ammo bir-birini to'ldiruvchi kanallar orqali rivojlanadi [9, 10]. Tarixiy nuqtai nazardan bunga o'xshash «ko'p kanalli» hikoyachilikning ilk namunalarini diniy va afsonaviy an'alarda – bir xil rivoyatning turli mintaqalarda turlicha talqin etilgan variantlarida – ham kuzatish mumkin.

Mazmuniy yo'nalishiga ko'ra storitelling ijtimoiy, madaniy, oilaviy, tarixiy, ta'limiy, motivatsion, siyosiy [22] va marketing yo'nalishlariga bo'linadi [6]. Ushbu turlar orasida tarixiy storitelling alohida o'rin tutadi: u o'tmishdagi voqealar, shaxslar va joylar haqidagi hikoyalarni bugungi auditoriyaga tushunarli va hissiy jihatdan jonli tarzda yetkazishga

qaratilgan. Shakl va turlarning bunday xilma-xilligi tasodifiy emas: storitellingning moslashuvchanligi bir xil tarixiy hikoyani turli davr, kanal va auditoriyalarga moslashtirish imkonini beradi [18].

MUHOKAMA

Hikoya qilishning tarixiy-ijtimoiy vazifasi: jamoaviy xotiradan zamonaviy kommunikatsiyagacha

Yuqorida ko‘rib chiqilgan tarixiy bosqichlarni qiyoslash shuni ko‘rsatadiki, hikoya qilish amaliyoti har bir tarixiy davrda o‘sha davrning texnologik imkoniyatlari va ijtimoiy ehtiyojlariga mos shaklga kirgan, biroq uning tub vazifasi – jamoaviy xotirani saqlash va uzatish – barcha davrlarda o‘zgarmay qolgan. Ibtidoiy jamoada bu vazifani og‘zaki afsonalar, qadimgi Sharq va antik dunyoda yozma eposlar va tarixnavislik, o‘rta asrlarda yilnomalar va sayohatnomalar, zamonaviy davrda esa ommaviy va raqamli media bajarmoqda. Bunday davomiylik storitellingni vaqtinchalik texnologik hodisa emas, balki insoniyat madaniyati tarixining barqaror tarkibiy qismi sifatida ko‘rish zarurligini ko‘rsatadi.

Manbalarni qiyoslash, shuningdek, hikoya qilish shaklining o‘zgarishi bilan bir qatorda uning ijtimoiy vazifasi ham murakkablashib borganini ko‘rsatadi: agar ibtidoiy jamoada hikoya asosan kichik guruh doirasidagi bilim va tajribani saqlashga xizmat qilgan bo‘lsa, antik davr tarixnavisligi va o‘rta asr sayohatnomalari butun xalqlar va hududlar haqidagi tasavvurlarni shakllantiruvchi kengroq miqyosdagi vositaga aylandi. Bosma va keyinchalik ommaviy media davrida esa hikoya qilish millat va davlat miqyosidagi jamoaviy xotirani shakllantirishning asosiy vositalaridan biriga aylandi.

Shuni alohida ta’kidlash lozimki, jamoaviy xotirani saqlash va uzatishning ushbu qadimiy mexanizmi bugungi kunda ham yo‘qolib ketgani yo‘q, balki yangi, zamonaviy kommunikativ amaliyotlar shaklida davom etmoqda. Zamonaviy tadqiqotchi S. Anxolt ta’kidlaganidek, hududlarning bugungi obro‘-e’tibori ham tasodifiy shakllanmaydi, balki asrlar davomida to‘plangan tarixiy voqealar va jamoat tasavvurining natijasidir [1]; masalan, O‘zbekistonning «Visit Uzbekistan» kabi zamonaviy tanishtiruv loyihalari Buyuk ipak yo‘li va Temuriylar merosiga oid ko‘p asrlik tarixiy naqllardan foydalanadi. Biroq bu – aynan mana shu qadimiy tarixiy-madaniy mexanizmning bugungi kundagi bir ko‘rinishi, xolos; uning ilmiy tahlili alohida, mustaqil tadqiqot mavzusi bo‘lishi mumkin.

XULOSA

O‘tkazilgan tahlil shuni ko‘rsatadiki, hikoya qilish (storitelling) insoniyat tarixi davomida bir necha aniq bosqichni bosib o‘tgan: ibtidoiy og‘zaki an’analardan, qadimgi Sharq va antik dunyo yozma madaniyatidan, o‘rta asr yilnomachiligi va sayohatnomachiligidan – bosma nashrlar va zamonaviy raqamli formatlarga qadar. Har bir bosqichda hikoya qilish o‘sha davrning texnologik va ijtimoiy-madaniy sharoitlariga mos shaklga ega bo‘lgan bo‘lsa-da, uning tub ijtimoiy vazifasi – jamoaviy xotirani saqlash, tajribani uzatish va jamoa o‘ziga xosligini mustahkamlash – barqaror bo‘lib qolgan.

«Hikoya», «narrativ» va «storitelling» tushunchalarini tarixiy-falsafiy nuqtai nazardan farqlash ushbu qadimiy amaliyotning ichki tuzilishini chuqurroq tushunish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari madaniyat tarixi va kommunikatsiya tarixi fanlari uchun amaliy ahamiyatga ega bo‘lib, storitellingning tarixiy shakllarini yagona davrlashtirilgan tizimda

taqdim etadi. Kelgusi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo‘nalish sifatida hikoya qilishning aniq tarixiy davr yoki mintaqa (masalan, Buyuk ipak yo‘li mintaqasi) doirasidagi namoyon bo‘lishini alohida manbashunoslik tadqiqoti sifatida chuqur o‘rganishni, shuningdek ushbu qadimiy mexanizmning zamonaviy kommunikativ amaliyotlarga (jumladan hududlar va brendlar haqidagi narrativlarga) ta’sirini mustaqil tadqiqot mavzusi sifatida ko‘rib chiqishni tavsiya etish mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. Anholt S. Places: Identity, Image and Reputation. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.
2. Armstrong D. G. Managing by Storying Around: A New Method of Leadership. New York: Doubleday, 1992.
3. Brenner M. Brand Storytelling: How to Craft & Tell Your Brand Story [Elektron resurs] // Marketing Insider Group. URL: <https://marketinginsidergroup.com/strategy/brand-storytelling-defined/>
4. The Evolution of Storytelling [Elektron resurs]. URL: <https://iternal.life/2021/06/07/the-history-and-evolution-of-storytelling/>
5. Great Silk Road: history and heritage [Elektron resurs] // UNESCO Silk Roads Programme. URL: <https://en.unesco.org/silkroad/>
6. Hattar M. Why Storytelling Wins In Marketing [Elektron resurs] // Forbes. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbescommunicationscouncil/2022/06/09/why-storytelling-wins-in-marketing/>
7. Havelock E. A. Preface to Plato. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1963.
8. Herodotus. The Histories / transl. by A. de Sélincourt. London: Penguin Classics, 1954.
9. Jenkins H. Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. New York: New York University Press, 2006. 308 p.
10. Kevin M. Multimedia, Crossmedia, Transmedia... What's in a Name? [Elektron resurs] // Transmedia Journalism. URL: <https://transmediajournalism.org/2014/04/21/multimedia-crossmedia-transmedia-whats-in-a-name/>
11. National Storytelling Network. What Is Storytelling? [Elektron resurs]. URL: <https://storynet.org/what-is-storytelling/>
12. Ong W. J. Orality and Literacy: The Technologizing of the Word. London: Routledge, 1982.
13. Rossiter M. Narrative and Stories in Adult Teaching and Learning // ERIC Digest, 2002. 38 p.
14. Smith B. H. Narrative Versions, Narrative Theories // On Narrative / ed. by W. J. T. Mitchell. Chicago: University of Chicago Press, 1981. P. 209–232.
15. Storytelling is the act of telling stories, which are narratives with a beginning, middle, and end [Elektron resurs] // National Geographic Education. URL: <https://education.nationalgeographic.org/resource/storytelling-x/>

16. Варакин В. С. Сторителлинг как инструмент информационного моделирования социальной действительности // Социальная миссия журналистики: реалии и прогнозы: мат-лы межвуз. науч.-практ. конф. / сост., отв. ред. О. В. Третьякова. Архангельск, 2014. С. 92–99.

17. Герасименко О. Сторителлинг – эффективный вариант неформального обучения [Электронный ресурс]. URL: <http://www.trainings.ru/library/articles/?id=6330>

18. Симакова С. И., Енбаева А. П. Мультимедийный сторителлинг: проблемы и перспективы // Известия Уральского федерального университета. Сер. 1. Проблемы образования, науки и культуры. 2019. Т. 25, № 3 (189). С. 91–98.

19. Скворцов А. Сторителлинг [Электронный ресурс] // Агентство коммуникаций «Меркатор». 27.04.2007. URL: https://mercator.ru/blog/storitelling_255/

20. Сторителлинг: правила и приёмы [Электронный ресурс]. URL: <https://gb.ru/blog/storitelling/>

21. Челнокова Е. А., Казначеева С. Н., Калинкина К. В., Григорян Н. М. Сторителлинг как технология эффективных коммуникаций [Электронный ресурс] // Перспективы науки и образования. 2017. № 5 (29). URL: <https://pnojurnal.wordpress.com/archive/17-05/>

22. Черненко Ю. А. Сторителлинг в политическом пиар и журналистике: механизмы и эффекты блуждающей сюжетики // МедиаАльманах. 2016. № 4. С. 21–30.